

УДК 305:32

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗА ПОКАЗНИКАМИ SIGI 2023

Андрій Долінін

Наукові керівники: доктор філософії в галузі математики та статистики, старший викладач кафедри математики та цифрових технологій Луньова М.В.; кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри математики та цифрових технологій Акбаш К.С.

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

Анотація. У статті досліджено особливості розрахунку та використання Індексу соціальних інституцій та гендерної рівності (Social Institutions and Gender Index, SIGI). Використовуючи дані останнього звіту SIGI 2023, було проведено статистичний аналіз показників європейських країн. У статті окреслено рекомендації для вдосконалення політик, спрямованих на підвищення гендерної рівності в Україні, включаючи адаптацію законодавства до європейських стандартів, використання найкращих практик провідних країн Європи та підвищення обізнаності населення.

Ключові слова: гендерна рівність, соціальні інституції, дискримінація, фізична цілісність, громадянські свободи, SIGI, Україна, євроінтеграція.

GENDER EQUALITY IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION: A COMPARATIVE ANALYSIS BASED ON SIGI 2023 INDICATORS

Andrii Dolinin

Scientific supervisors: Doctor of Philosophy in Mathematics and Statistics, Senior Lecturer at the Department of Mathematics and Digital Technologies Lunyova M.V.; Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor of the Department of Mathematics and Digital Technologies K.S.Akbash

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University

Annotation. The article explores the features of calculating and using the Social Institutions and Gender Index (SIGI). Using data from the latest SIGI 2023 report, a statistical analysis of the indicators of European countries was conducted. The article outlines recommendations for improving policies aimed at enhancing gender equality in Ukraine, including adapting legislation with European standards, adopting best practices from leading European countries, and raising public awareness.

Keywords: gender equality, social institutions, discrimination, physical integrity, civil liberties, SIGI, Ukraine, European integration.

Постановка проблеми. Євроінтеграція є стратегічним напрямком розвитку України, закріпленим у Конституції (стаття 85, пункт 5) [1]. Це передбачає гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами, зокрема в питаннях забезпечення рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків. Гендерна рівність є одним із ключових принципів, закладених у базових документах Європейського Союзу, таких як Хартія основоположних прав ЄС [2], Договору про функціонування ЄС [3], Договір про ЄС [4], в яких йдеться про принципи рівності для забезпечення рівних можливостей для обох статей. Відповідність цим стандартам не лише сприяє економічному зростанню та соціальній стабільності, але й визначає ступінь готовності України до інтеграції в європейську спільноту.

SIGI (Social Institutions and Gender Index) вимірює дискримінаційні соціальні установки в ключових сферах, які впливають на життя жінок і дівчат. Розроблений Центром розвитку ОЕСР з 2009 року, SIGI базується на аналізі соціальних норм, правових рамок та культурних практик, які впливають на гендерну рівність у різних країнах світу. Цей індекс дозволяє ідентифікувати проблемні сфери, що потребують особливої уваги, і слугує ефективним індикатором для порівняльного аналізу між країнами.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання дослідження гендерної рівності на різних рівнях її забезпечення, а також методи та показники її оцінки в теоретичному та практичному аспектах були і залишаються предметом вивчення як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, серед яких: К.С. Акбаш, Р.Я. Ріжняк, Н.О. Пасічник [5], М. М. Скорик [6], О. І. Щепілова, М. В. Король [7], С. Криштанович [8], зокрема, питання гендерної рівності в контексті війни досліджували: В. Мушкевич [9], І. Грабовська [10], та ін. Дана стаття спрямована на аналіз гендерної рівності України, оскільки поява нових

факторів впливу на рівень гендерної рівності, а також курс України на євроінтеграцію залишають це питання і досі актуальним.

Мета статті: аналіз гендерної нерівності в Україні через призму показників SIGI 2023, а також порівняння її з європейськими країнами. Особлива увага приділена сферам, де гендерна нерівність найбільш виражена, зокрема в законодавстві. Крім того, у статті пропонуються рекомендації для вдосконалення національної політики та гармонізації з європейськими стандартами у рамках євроінтеграційного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. SIGI — це зведений індекс, який базується на системі з 4 вимірів:

1. Дискримінація в сім'ї.

Показує чи мають жінки та чоловіки рівні права приймати рішення вдома? Чи користуються вони рівними правами на спадкування та розлучення? Чи можуть жінки та чоловіки одружуватися в одному віці?

2. Обмежена фізична цілісність.

Визначає чи захищені жінки від усіх форм насильства, включаючи насильство з боку інтимного партнера, зґвалтування і сексуальні домагання та калічення жіночих статевих органів? Наскільки дискримінують новонароджених дівчаток? Чи належним чином захищено репродуктивне здоров'я та права жінок?

3. Обмежений доступ до виробничих і фінансових ресурсів.

Показує чи мають жінки та чоловіки рівні законні права на доступ до земельних та неземельних активів? Чи мають вони рівні законні права на відкриття банківського рахунку та отримання кредиту від офіційної фінансової установи? Чи користуються жінки та чоловіки однаковими правами та можливостями на робочому місці, чи то щодо відпустки по вагітності та пологах/батьківства, чи то щодо вибору професії чи реєстрації бізнесу?

4. Обмеження громадянських свобод.

Показує чи мають жінки та чоловіки однакові права на громадянство/національність? Чи можуть вони вільно подорожувати в межах

своєї країни та за її межами на рівних умовах? Чи мають вони однакові законні права голосувати та обіймати державні та політичні посади? Чи мають вони однакові права на доступ до правосуддя?

На основі аналізу цих вимірів формується підсумковий рейтинг країн за Індексом соціальних інституцій та гендерної рівності. Високе місце у рейтингу свідчить про високий рівень гендерної рівності.

Детальний опис методології формування Індексу та джерел даних надається у щорічній доповіді, що відображає результати чергового порівняльного дослідження. Для кожної країни, що бере участь у дослідженні, звіт містить інформацію про загальне місце у рейтингу, а також про ключові переваги та недоліки, виявлені на основі аналізу, що використовується для розрахунку Індексу. Індекс рекомендується використовувати як інструмент для аналізу проблемних аспектів у соціально-економічній політиці та формування заходів для покращення ситуації.

Правове опитування SIGI 2023 містить 138 питань. Анкети спочатку заповнювали юридичні експерти та професійні юристи національних і міжнародних юридичних фірм, а потім перевіряються Гендерною командою Центру розвитку ОЕСР і відправляються урядам для перевірки.

Чим ближчий показник індексу до 0, тим краща ситуація в країні у цій сфері. Відповідно, чим ближче значення показника до 100%, тим гірша ситуація.

Для статистичного аналізу SIGI вибрано статистичні дані з останнього звіту за 2023 рік. Проаналізувавши складові виміри Індексу, і сам показник SIGI, визначимо країни Європи з екстремальними значеннями вище перерахованих вимірів.

Таблиця 1. Числові характеристики складових вимірів SIGI по Європі

Показник	1) Дискримінація в сім'ї.	2) Обмежена фізична цілісність.	3) Обмежений доступ до виробничих і фінансових ресурсів.	4) Обмеження громадянських свобод.	SIGI
Середєє значення	12,2	17,8	10,0	14,6	13,8
Максимум	39,1	39,4	39,7	27,0	27,1
Мінімум	0,0	10,4	0,8	3,1	6,7
Розмах	39,1	29,0	38,9	23,9	20,4

Максимальне значення по Європі має Боснія та Герцеговина – 27,1, а найменше Норвегія – 6,7. Середнє значення по Європі 13,8, а значення для України 16,3 і це більше середнього європейського значення (Рис. 1).

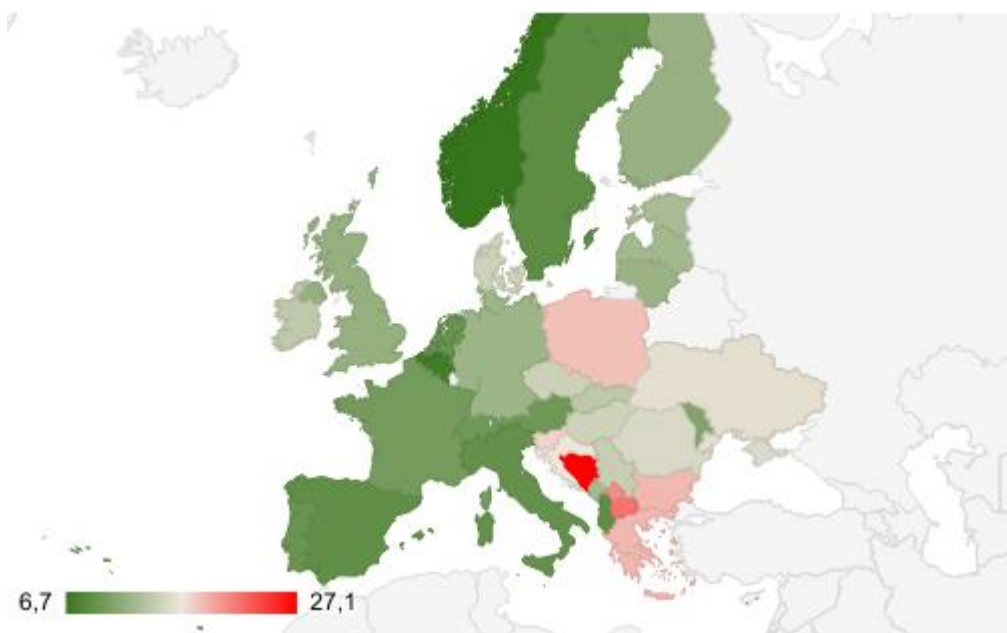

Рис. 1. Картограма значення SIGI по країнам Європи (2023 р.)

Серед 38 країн Європи Україна посідає 27 місце за рівнем гендерної рівності. Для з'ясування обставин, через які Україна відстає від європейських країн-лідерів по гендерній рівності проаналізуємо інтервальний розподіл складових вимірів SIGI. На графіках інтервального розбиття червоним виділено інтервал до якого входить Україна (Рис. 2-5).

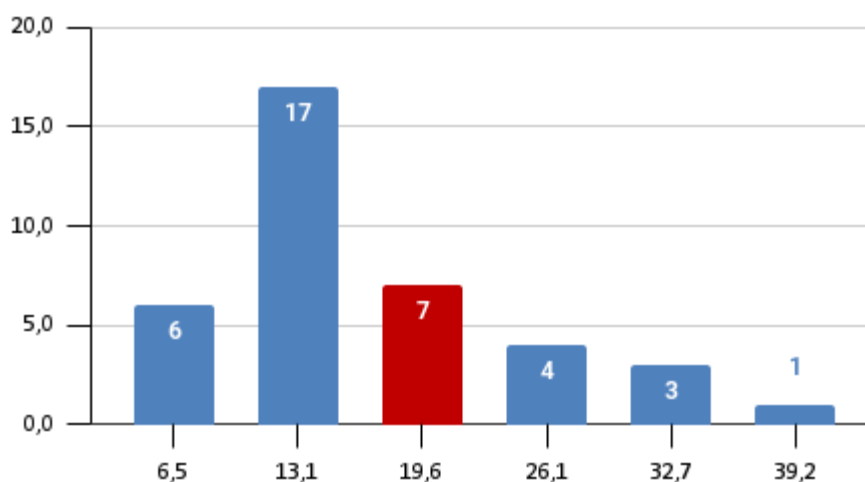

Рис. 2. Інтервальний розподіл виміру «Дискримінація в сім'ї» по країнам Європи (2023 р.)

Україна входить до інтервалу 13,1-19,6 зі значенням 14,9. Це свідчить про помірний рівень дискримінації в сімейному середовищі порівняно з іншими європейськими країнами. Зокрема, найнижчий рівень дискримінації у сім'ї спостерігається у Норвегії (0,0), а найвищий – у Греції (39,2). Хоча Україна не перебуває в найгіршому інтервалі, її показники все ж значно вищі за середнє значення серед країн Європи (12,2).

Тому, для України важливо вдосконалити правові рамки, що регулюють сімейні відносини, щоб забезпечити рівноправність статей у таких питаннях, як спадщина, опіка над дітьми, доступ до розлучення тощо; підвищити обізнаність населення про права жінок та важливість гендерної рівності в сімейному середовищі; звернути увагу на використання найкращих практик європейських країн, які демонструють низькі показники дискримінації, для розробки ефективних політик; проводити регулярний аналіз та оновлення даних, щоб оцінити прогрес у зменшенні гендерної нерівності в сім'ї.

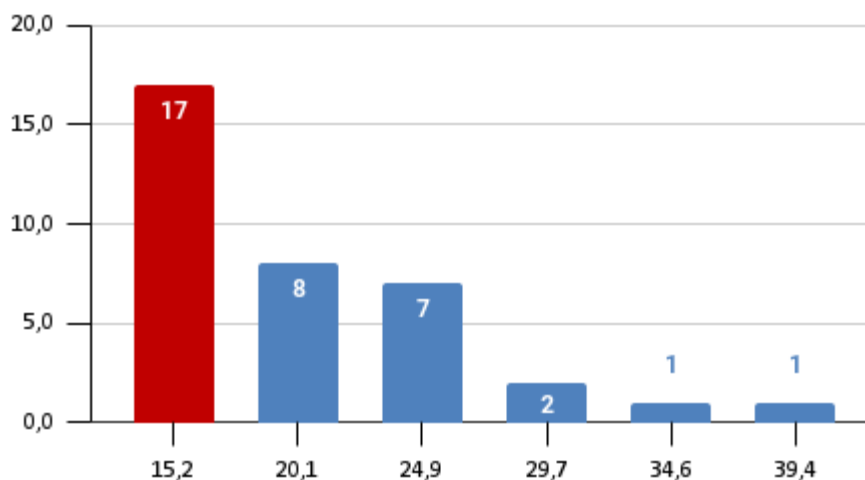

Рис. 3. Інтервальний розподіл виміру «Обмежена фізична цілісність» по країнам Європи (2023 р.)

Україна входить до інтервалу 0,0-15,2 і це найнижчий інтервал серед представлених, але має найбільшу кількість країн (17). Таким чином, Україна знаходиться в групі держав, де обмеження фізичної цілісності є помірно поширеним явищем порівняно з іншими європейськими країнами.

Положення України в інтервалі з найменшою частотою може свідчити про певний прогрес у цій сфері, проте це також вказує на необхідність подальшого вдосконалення. Оскільки країна адаптує своє законодавство до європейських стандартів, важливо забезпечити, щоб фізична цілісність жінок стала одним із ключових пріоритетів у процесі євроінтеграції.

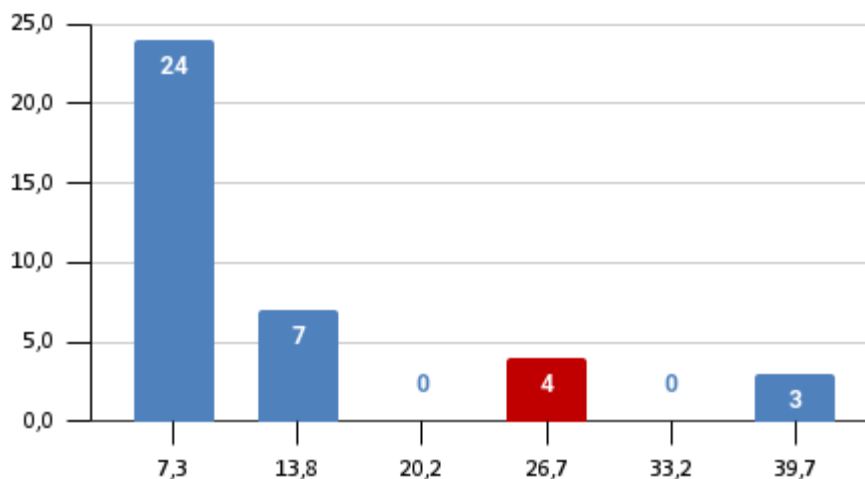

Рис. 4. Інтервальний розподіл виміру «Обмежений доступ до виробничих і фінансових ресурсів» по країнам Європи (2023 р.)

Україна входить до інтервалу 20,2-26,7 зі значенням 21,5. Цей інтервал містить лише 4 країни, що свідчить про значні обмеження доступу до виробничих і фінансових ресурсів порівняно з більшістю інших європейських країн.

Положення України у цьому інтервалі свідчить про те, що жінки стикаються із значними труднощами у доступі до економічних ресурсів. Цей показник потребує особливої уваги в рамках політик, спрямованих на досягнення гендерної рівності. Для ефективною євроінтеграції важливо зменшити ці обмеження та забезпечити рівні економічні можливості для жінок.

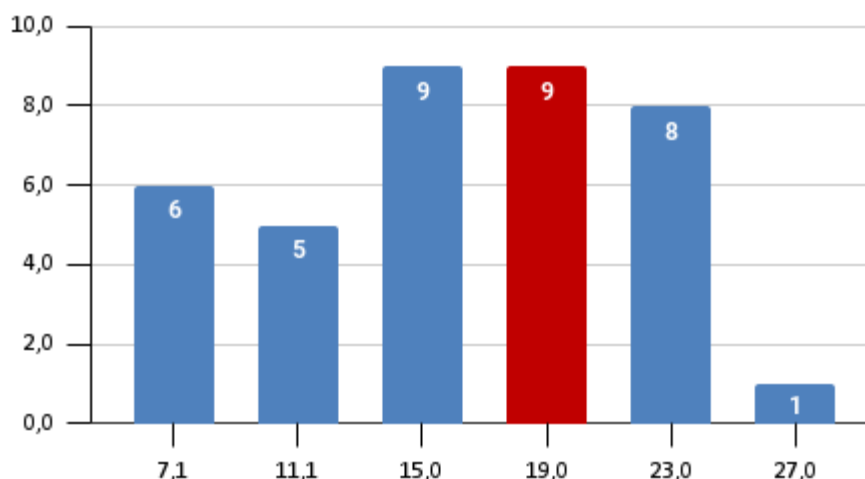

Рис. 5. Інтервальний розподіл виміру «Обмеження громадянських свобод» по країнам Європи (2023 р.)

Потраплення України до інтервалу 15,0-19,0 зі значенням 17,2, вказує на наявність помірних обмежень громадянських свобод для жінок. Ці обмеження можуть бути пов'язані з: недостатньою представленістю жінок у політичних структурах; бар'єрами для доступу до процесів прийняття рішень на місцевому чи державному рівні; можливими обмеженнями у свободі пересування чи правах через культурні чи соціальні стереотипи.

Україна демонструє середні показники у забезпеченні громадянських свобод жінок, але залишається значний потенціал для вдосконалення. Оскільки країна рухається в напрямку євроінтеграції, важливо адаптувати законодавство і політики до європейських стандартів, які акцентують увагу на забезпеченні рівності прав та свобод для всіх громадян, незалежно від статі.

Висновки та перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Україна має розвинену законодавчу базу, спрямовану на забезпечення гендерної рівності, включаючи ключові закони, такі як «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [11], «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [12] та «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [13]. Важливим кроком стало ратифікування Стамбульської конвенції у 2022 році, що сприяло змінам у

Кримінальному кодексі [14] та Кодексі законів про працю [15] для боротьби із гендерно зумовленим насильством і дискримінацією на робочих місцях.

Уряд також ухвалив Державну стратегію забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків до 2030 року [16], що включає конкретний операційний план. Водночас, попри прогрес у створенні нормативної бази, її практична реалізація стикається з викликами, зокрема через низький рівень представництва жінок у парламенті та керівних структурах.

Щодо гармонізації українського законодавства з європейськими нормами, залишається багато прогалів. Наприклад, останні Директиви ЄС щодо рівної оплати праці чи гендерного балансу серед директорів компаній поки не враховані в українському законодавстві. Майбутні вимоги європейських директив, зокрема щодо інституцій із забезпечення гендерної рівності, можуть вимагати створення нових органів або реформування існуючих.

Крім того, деякі закони потребують оновлення через появу новітніх технологій і їх вплив на гендерну рівність. Це особливо важливо в контексті євроінтеграції, адже законодавчі прогалини можуть уповільнити процеси адаптації до сучасних викликів.

Подяки. Стаття підготовлена в рамках проєкту ERASMUS-JMO-2021-HEI-TCH-RSCH “Субнаціональна гендерна рівність: баланс цінностей ЄС та українських реалій” № 101047451. Проєкт фінансується за підтримки Європейської комісії. Ця публікація відображає лише погляди авторів. Єврокомісія не несе відповідальності за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

Список літератури

1. Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр#Text>
2. Хартія Європейського Союзу про основоположні права - Центр громадянських свобод. Центр громадянських свобод. URL: <https://ccl.org.ua/posts/2021/11/hartiya-osnovnyh-prav-yevropejskogo-soyuzu/>

3. EUR-Lex - 12012E/TXT - EN - EUR-Lex. EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12012E/TXT>
4. EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0013:0045:EN:PDF>
5. Akbash, K. S., Pasichnyk, N. O., & Rizhniak, R. Y. Statistical Analysis of the Gender Inequality Index by the Regions of Ukraine. *Statistics of Ukraine*. 2024. Vol. 103(1), P. 32-46. URL: <https://su-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/430>
6. Skoryk, M. M. Review of the National Experience of Measuring Gender Inequality in Ukraine, 2009–2021. Part I. Government Practice of Gender Measurements. *Statistics of Ukraine*. 2022. Vol. 95(4), 53-68. URL: [https://doi.org/10.31767/su.4\(95\)2021.04.06](https://doi.org/10.31767/su.4(95)2021.04.06)
7. Щепілова О. І. Застосування засобів моделювання для аналізу гендерної нерівності у сфері інформаційних технологій в Україні та світі / О. І. Щепілова, М. В. Король // *Бізнес Інформ*. - 2020. - № 9. - С. 165-171. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2020_9_18.
8. Kryshtanovych S. Gender parity in public administration in the context of the development of european values in the management system / S. Kryshtanovych, M. Treshchov, M. Durman, I. Lopatchenko, M. Kernova // *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. - 2021. - № 4. - С. 475-481. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2021_4_50
9. Мушкевич В. О. Психологічний симптомокомплекс фрустраційної поведінки військовослужбовців: гендерний аспект / В. О. Мушкевич // *Психологічні перспективи*. - 2021. - Вип. 38. - С. 177-197. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppst_2021_38_16.
10. Grabovska I. Вирівнювання можливостей для жінок та чоловіків versus криза маскулінності (українська специфіка). *Sociological studios*. 2022. № 2(21). С. 6–13. URL: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2022-02-06-13>
11. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
12. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
13. Про запобігання та протидію домашньому насильству. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
14. Кримінальний кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

15. Кодекс законів про працю України. Офіційний вебпортал парламенту України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

16. Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022-2024 роки. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-p#Text>

17. Гендерний аспект євроінтеграції: від директив про рівне ставлення до врегулювання порнопомсти та кібербулінгу – ГО «Жінки в медіа». ГО «Жінки в медіа» - «Жінки в Медіа» – посилення українських медійниць, гендерночутлива журналістика, протидія сексизму в редакціях, контенті, подолання розриву в оплаті праці. URL: <https://wim.org.ua/materials/gender-aspect-of-european-integration/>

Відомості про автора:

Долінін Анрій Сергійович – студент III курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету математики, природничих наук та технологій Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, тел. +38(066) 793 25 56, e-mail: 3824300170@cuspu.edu.ua